

1

אונקלוס

לא בראשית א בראשית

רחש רחש על ארעא: כי וברא
י ית אדם בצלמה בצלם אלהין
ברא יתה דבר ונוקבא ברא
יתהון: כי וברוך יתהון יי ואמר
להון יי פושו וסגו ומלו ית ארעא

הרמש על הארץ: כי ויברא אלהים |
את האדם בצלמו בצלם אלהים ברא
אתו זכר ונקבה ברא אתם: אלה ויברך
אתם אלהים ויאמר להם אלהים פרו

רש"י

לקט בהיר

מדגם היס, כמו והנותר בנשר ובלחם שפירושו מבשר ומלחם
(מ"ל): צג פ"י מתוקן ומוכן לו לאדם, ואין דפוס זה
דפוס גשמי כי לא יתכן זאת ברוחניות הרוחניים, אלא הענין
הוא שאינו נברא בדיבור ובמאמר כשאר מעשה בראשית אלא
בהדרגת המעשה, והוא למעלה מהדרגת הדיבור, והכרח
הוא לפרש כן דממה נפשך אם פ"י בללמו בללמו של אדם
פשוט ומיותר הוא שראינו שנברא בללמו, ואם פירושו בללם
הקב"ה הלא זאת אמר אח"כ בללם חלקים ברא אותו
(רא"ם): צד פירושו לורת האדם אחר מותו מתהפך
כחומר וטיט, הרי שקורא לורת האדם חומס: צה פ"י
כמו שאנו מכנים לו הללם כביכול שנאמר יד ה', עיני ה', פי
ה', וכן רבים, והענין הוא שדמות בללמו ניכר אללנו על פי מעשיו ופעולותיו המגיע עד עולם השפל הזה, כגון ידו הימנית
כשמשיפה שפע ברכה ושמירה, ידו השמאלית נקרא פעולה המכה והרודה והמשלם לרע כרעמו, וכן כולם (ד"ד): והש"ם
כתב ח"ל ה"פ באותו דיוקן שנראה להם לנביאים כשנגלה להם כך ברא את האדם עכ"ל. ישחקעו הדברים, חס מלהזכיר אין
שם לא תמונה ולא דיוקן ולא צורה ולא כלל גשמי, אלא נגלה בללם רוחני לעין רוחני של הנביא אשר אין להשיג בשכל גשמי
שלנו: צו) וזה סתירה לאומרו כאן שמתחלה ברא חומס זכר ונקבה (בד"א):

איר החיים

ירידה לזחינת שקלים ורמסים זה אצדה תקוהו
וכס בחינות הרשעים הממירים דחם פושעי ישראל
אשר הפליאו עשות:
בז. ויברא אלהים את האדם בללמו. פ"י פירוש
בללמו הניכר באדם, והכוונה פ"י
בברא גולמו וגם ללמו פ"י) ואחר כך אמר בללם
אלהים בזה הודיענו בללם שבראו בו כי הוא ללם
אלהים. עוד יראה לומר כי ברא האדם ב"ב ללמים

אור בהיר

סדר שלקח הכתוב, שהפסיק בחינות וכל הארץ בין הנהמה ובין הרמש, והיה צריך לגמור כל בעלי חיים ואח"כ וכל
הארץ. קעב) פשט הכתוב בללמו של הנורה ב"ה, וא"כ למה כפל. קעג) פ"י ואם בללמו פירושו בללמו של אדם, מה סיפר לנו
הכתוב, הלא ראינו שיש לו ללם. קעד) פ"י שלא תחשוב שמשונה אדם מן הנהמה רק בזיירת גופו, שהוא בעצמו כביכול גבול, אבל
בללמו כמו הפה אונים חוטם וכו' נעשה ע"י מאמרו, לא כן הוא, וכן פ"י רש"י ו"ל. קעה) והוכחה הכתוב לומר זה הגם שנראה
לעניים, שאח"כ תבין שכל א' וא' נברא בללם חלקים, וזה אינו. קעז) לא זכר הברכה, שאם הוא פרו ורבו, למה כפל ויברך ויאמר.

ותק
ובע
דרך
חלקו
שניה
במקו
שהזכ
ב"ה.
אוחס
מקרא
וישלטו
שפירוש
משום ד
זה נטוי
ופירש"י
עכ"ל, ו
לשון יחי
האנושי
שבירך
יתרשלו
בנבראיו
ב' מהם
זה קיוב
הבוא לו
לזה אמר
פרו ורבו
שלא יכרו
את הארץ
כי באמל
וחירק שגם
ובת. קג
זה למלואת,
וגם אין להם

ברו ויקו ומלאו אר הארץ - שמח ימין, וכלה יחי השמח השכינה

וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת־הָאָרֶץ וּכְבֹשׁוּהָ וּרְדוּ
בְּדִגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל־חַיָּה
הַרְמִשָּׁת עַל־הָאָרֶץ: כט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים

וּתְקוּפוּ עֲלֶיהָ וּשְׁלֹמוֹ בְּנוּנֵי יָמָא
וּבְעוֹפֵא דְשָׁמַיָא וּבְכָל חַיָּתָא
דְרַחֲשָׂא עַל אַרְעָא: כט וַאֲמַר יי

וּבְרָא
אֱלֹהִין
בְּרָא
וַאֲמַר
אַרְעָא

רש"י

לקט בהיר

צד) וזוה מתוך הכל, ואמרו כללם אלקים ברא אותו לשון
יחיד לפי שבראו גוף א' ואמרו וזר ונקבה ברא אותם שברא
ב' פרזופין, ואח"כ ויקח אחת וכו' שמלקן לב' גופים, וכן
אחור וקדם צרמני יצירה אחת לגוף אחד וזו אחור וקדם,
וכן ויירב בשמי יודיין בתיבה א' שהיתה ב' יצירות בגוף
אחד, אבל לפי פשוטו מנה שאמר הכתוב וזר ונקבה ברא

הלקו"י, ופשוטו כל מקרה כאלו הודיעך שנבראו
שניהם בשמי, ולא פירש נך כילד צריחתו, ופירש לך
צמקום אחרי: (כה) וכבשה, הכר וא"ו, ללמדך
שהזכר כובש את הנקבה"י בלא הה"א ילחית"י
(כ"ה), ועוד למדך שהאיב שדרכו לכבוש מלווה על

אותם הוא סוף הנריאה אחר ויקח אחת וכו', וזה קצת דחוק לפיכך הביא גם הדרוש (רא"ם): צח) הנה פשוטו של
מקרא ידוע הוא, כי העיקר הוא הקרי שהוא בשוריי"ק והוא לשון רבים שהקב"ה צירך את מין האנושי שימלאו את הארץ
וישלטו עליה וזכו שחגמו אונקלוס ותקופו עליה, אבל מאחר שחפר וא"ו בהכרח לדרוש כאלו היתה נקודה השייך בקמ"ץ
שפירושו הוא כובש אותה, ופליגא זה תנאי צב"ר ובמשנה דיבמות, ר' יוחנן בן ברוקא פטר שגם האשה מלווה צפריה ורביה
משום דתתיב פרו ורבו כלשון רבים, והלשון יחיד של וכבשה דורש זה שהזכר שולט על אשתו שלא תלא לשוק שסופה להכשל,
וזה נטע לפשוטו, ומביא גם דעת חמ"ק משום ששניהם נכנסים צפירוש חנינת וכבשה, וצפרט שכן ההלכה שהאשה פטורה,
ופירש"י בקידושין ל"ה. דרכו לכבוש את הארץ במלחמה ואין דרכה וכו' וכיון דלא קרינן בה וכבשה לא קרינן בה פרו ורבו
עכ"ל, ולפי"י יהיה כוונתו לפרש הכתוב פרו ורבו (הזכרים) ומלאו (הזכרים) את הארץ וכבשה (הזכר את הארץ), כלומר
לשון יחיד של וכבשה שהוא הזכר מכריחנו לומר שפי' פרו ורבו הם הזכרים, והבן: צט) פי' דוקא על דבר זה וכיוצא בו
שנוגע לדת תורתנו הק', אבל ללא דבר אין לו לרדומה ולכבשה (במ"ח):

ללמו.
נברא
נעשה
זקורין
חפפך
פירש
והצ"ח:
ב' ב"ה
י"ח ב"ה
אח"כ

אימית
והש"ח
ז"ר אין
גשמי

אור החיים

לפניהם כי מקום הכרב אין אדם שולט בו כי לזר
שוממיה הוא מחמלא נגדיים לאדם. עוד יראה
באומרו ויצרך אותם שיהיה בהם כח המוליד ואחר
כך זוכה אותם על הדבר: **כט. ויאמר** אלהים הנה נתתי לכם וגו' (קע"ט)
שיעור הכתוב הוא על זה הדרך
להיות שכבר אמר ומלאו את הארץ וכבשוה ורדו
וגו' בזה עשה את האדם אדון ושליט בכל הנריאה
ועתה צא לומר תועלת הנחיתה שהוא לאכלה"י
ובזה הרעה אותם לאכול מהנמחים, וממלא דבר
אחה יודע כי מה שנחן להם דגת הים ועוף השמים
והצבחה אינו אלא למשול בהם לא לאכול מהם כי

האנושי ויאמר וגו' זוכה אליו לפרות ולרבות שהגם
שצירך אותם שיהיה מין האנושי קיים לא מפני זה
יתרשלו מלפרות ולרבות. וראיתי דעות נפסדות
בנבראים מצני עמינו דכשיש ג' או ד' אחים א' או
ב' מהם משתדלים צפריה ורביה ואומרים כי הוא
זה קיום המין. גם ב'אדם א' כשיקיים מינו"י
חבול לו הכבדה שלא ישתדל עוד לפרות ולרבות.
לזכר אמר ה' תחילת דבר ה' מלות ה' צרה אמר
פרו ורבו ולא עשה גבול למנוח והגם שצירך אותם
שלא יכרת מין האדם מן העולם. וגמר אומר ומלאו
את הארץ"י). ואמרו וכבשוה סמוך לומלאו לומר
כי צאלמעוה שימלאו הארץ בזה היתה נכבשה

איר בהיר

ותירך שגם ויצרך גם ויאמר מוסב על פרו ורבו, כלומר צירך אותם צפרו ורבו, וגם אמר להם פרו ורבו. קע"ז) שיש לו בן
ונת. קע"ח) פי' החלית היא למלאות הארץ ולא רק לקיים המין, שאל"כ היאך אפשר לזכות שימלאו את הארץ, וכי ציר האדם דבר
זה למלאות, וכן מה שאמר וכבשה. קע"ט) ק"ל אומרו נתתי לשון עבר, היכן נתנו לאכול, וגם ב' חיצות "לכם יהיה" מיותרות,
וגם אין להם שחר, ועוד אם כבר נתן להם למה לחזור וליתן. קפ) פי' הלא חרפה שאני נתתי לכם כבר ב' צדדים כשאמרתי ורדו

אדם
המה
והב'
כנגד
ינו כי
אלהים

ת מין

כ וכל
ויפר לנו
לו, אבל
שגרה
ויאמר.

נְשַׁמַּת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה: **7** וַיִּטַּע יְהוָה אֱלֹהִים גֶּן־עֵדֶן מִקְדֵם

בְּאַנְפוּדֵי נְשַׁמַּתָּא דְחַיֵּי וְהוּת
בְּאָדָם קְרוּחַ מְמַלְאָא: ה וַנְצִיב יי
אֱלֹהִים גִּנְתָא בְּעֵדֶן מִלְקַדְמִין

לקט בהיר

רש"י

כח) והמנוחה שנבראת בשנת הוא ג"כ בין לעליונים וצין לתחתונים (מ"ל): (כט) משום דקשה מיבת "האדם" המיומר, לזה אמר שלמעט זה שדוקא אדם יש לו נפש חיה מה שבין האדם צין הבהמה נפש חיה אחת יש להם, אלא הבהמה יש בחייתה צ' כחות כח הזומח וכח ההרגש והנענוע, ובחיית האדם יש כח ג' והוא הדעה והדיבור (רא"ם): (ל) ויהיה אוח מ"ם של מקדס כמו והעי מקדס פי' מלד קדס, וזה פשוטו, ואינו כאונקלוס מקדס כמו מקודס, שא"כ לריכס אנו לדרוש ולומר ויטע וכבר נטע, ואחר ההנחה הזאת שהגן עדן נברא אחר האדם ולכבודו הביא רש"י ברייתא של ר' יוסי הגלילי, לומר שגם זה הוא מפרטו של ברייתא האדם (רא"ם), וכמו קן להפך, מאחר שקושיא הזאת מכריחנו לומר שהענין מדבר אחר ברייתא האדם כמו קן גן עדן מקדס היה אחר ברייתא האדם, ולא כאונקלוס (מהרש"ל), גם אשמעינן שהגן אינו בחוק העדן הגם דכתיב "בעדן" כדאיתא בברכות ל"ד: עדן לא שלטה בה עין מעולם וכו' ח"ל וזהו יואל מעדן להשקות את הגן גן לחוד ועדן לחוד עכ"ל, וא"כ בעדן פירושו סמוך לו בלדו (ב"ב): (לא) הוסיף מיבת "לו" כדי לתרץ דרך אגב קושיא אחרת, למה אמר הכתוב וישם שם את האדם צין עניני הגן צין ויטע וצין וילמח, ועוד הלא אחר קן אמר הכתוב עוד הפעם ויקח וגו' ויניחם בגן, אלא ודאי פי' וישם שם כדי לשום שם, כלומר נטע ה' את הגן לו ללרכו ולכבודו לשמום שם (אור"ח), וצוה מיושב למה לא הביא רבינו קושיא ודרשה זאת בפסוק הקודם, כי שם מקומו, אלא כדי לתרץ

העליונים, גוף מן התחתונים, ונשמה מן העליונים, לפי שביום ראשון נבראו שמים וארץ, בשני ברא רקיע לעליונים, בשלישי תראה היצבה לתחתונים, ברביעי ברא מאורות לעליונים, בחמישי ישראו המים לתחתונים, החקק בששי* לבראות צו בעליונים* ובתחתונים^{כח}, ואם לאו יש קנאה צממשה בראשית, שיכיו אלו רבים על אלו בצריחת יום אחד (ב"ה): **לנפש חיה**. אף צממה וחיה נקראו נפש חיה^{כט}, אך זו של אדם היה שבכולן, שנחוסף צו דעה ודיבור (הוי"ק): (ח) **מקדס**. במרחו של עדן^ל נטע את הגן, ואם תאמר הרי כבר נאמר* ויצרתי וגו' את האדם וגו' ראיתי בצרייתא של ר' אליעזר צנו של ר' יוסי הגלילי מנ"צ מדות שהתורה נדרשה, חו אחת מהן, כלל בלאחריו מעשה הוא פרטו של ראשון, ויצרתי וגו' את האדם זהו כלל, סתם בריאתו מהיכן, וסתם מעשיו, חזר ופירש וילך ה' אלהים וגו' וילמח לו^{יא} גן בעדן ויניחם בג"ע ויפל עליו תרדמה, השומע סבור שהוא מעשה אחר, ואינו אלא פרטו של ראשון, וכן אלל הבהמה חזר וכחצ (י"ט) וילך ה' וגו' מן האדמה כל חית השדה, כדי לפרש ויצא אל האדם

שינוי נוסחאות: השינוי להבראות: מעליונים ומתחתונים: כח

אור החיים

נטעים כי כולה קודש ולזה אמר ויטע ה' וגו' גן בעדן מקדס^{כח} פירוש קודש ברייתא האדם כאומרם ז"ל (פסחים נ"ד). והכינה לאדם שהיה עלמו חלה קודש ליהנות מקודש וככהן האוכל בתרומה: **ה. ויטע ה' וגו' וישם וגו' וילמח וגו'**. עעס שהפסיק בשימת האדם בחוק הודעת נטעי הגן, לומר כי בשצילו ברא ה' הגן ולכבודו. וזה הוא שיעור הכתוב ויטע וגו' וישם פירוש לסיבה זו לשים שם האדם^{כט} ואחר כך חזר לפרט

עניני הגן ונהרותיו ותועליותהם וחזר לומר (פסוק ע"ו) ויקח ה' וגו' ויניחם וגו' לגלות על מה שפירשנו^{כט} בחומרנו וישם שלא נחזין לומר זה אלא שהאדם היה סיבה לנטע הגן שאם על הודעת הגחה אדם צגן הרי הוא אומר ויקח וגו' ויניחם. ופסוק ויניחם לצד לא יספיק להודעה זו שבציל האדם לו לשמו ברא ה' הגן שאפשר כי ה' בראו לשים צו לאשר ישר בעיניו למשרתיו למלאכיו לרוחות העליונים וצארותו זמן נתרצה שיכיה שם גם

אור בהיר

להשקות את כל פני האדמה. אלא הטעם שחלה אינו פוער אלא את העיסה, ולא את הקמה הגם שיגרפס באל. רמבן שאין ידוע פי' מיבת מקדס. רמב"א אצל עדיין אינו מספר שהושם שם האדם. רמב"ם שאל"כ צ' פעמים למה.

ואשוי תמ
ט ואצמח יי
אילן דמרג
ואילן תיא
דאכלין פי
לביש: י וגו
לאשקאה
יתפרש ו
גהרין: יא
מקיף ית
תמן דהבא
ההיא שב
בורקא: יג
גיחון הוא
דכוש: יד
דיגלת הוא
דאתור ונו

לקרות שם, ו
(ט) ויצמח.
באלמט (הגן)
מלריס^{כח}
ועולין ומשקרי
(ה) ופשו פרו
(ב"ה), שנאמר
פשתים: (יג)
גדולה מאד,
והומה: (יד) ו
שינוי נוסחאות: ^{כח}
עץ החיים ועל נ
חיה היחה לציין
ו' אות ל"ד יהי
שהוא סובב את
ולמה שינה שמו
והתפשטות ופש
שמותיהן ואח"כ
לפי הא' עיקר

וַיִּשְׂם שֵׁם אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר יִצְרָה: ^L
 וַיִּצְמַח יְהוָה אֱלֹהִים מִן־הָאֲדָמָה
 כָּל־עֵץ נֶחֱמַד לְמַרְאֵה וְטוֹב לְמֵאֲכֹל
 וְעֵץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הַגֵּן וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב
 וְרַע: וַנְּהַר יֵצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת־
 הַגֵּן וּמִשָּׁם יִפְרָד וְהָיָה לְאַרְבַּעַה
 רְאשִׁים: י"א שֵׁם הָאֶחָד פִּישוֹן הוּא
 הַסּוּב אֶת כָּל־אֶרֶץ הַחֲוִילָה אֲשֶׁר־שָׁם
 הַזֹּהָב: י"ב וְזֶה הָאֶרֶץ הִיא טוֹב שָׁם
 הַבָּדֶלֶח וְאֶבֶן הַשֹּׁהַם: י"ג וְשֵׁם־הַנְּהַר
 הַשְּׁנַי גִּיחוֹן הוּא הַסּוּב אֶת כָּל־אֶרֶץ
 כּוּשׁ: י"ד וְשֵׁם הַנְּהַר הַשְּׁלִישִׁי חַדְקֵל
 הוּא הַהֹלֵךְ קִדְמַת אֲשׁוּר וְהַנְּהַר

ואשוי תמן ית אדם די ברא:
 ט ואצמח יי אלהים מן ארעא כל
 אילן דמרגנן קמחוי וטב קמיכל
 ואילן היא במציעות גינתא ואילן
 דאכלין פירוהי חכימין בין טב
 קביש: ונהרא הוה נפיק מעדן
 לאשקאה ית גינתא ומתמן
 יתפרש והוי לארבעה רישי
 נהרין: י"א שום חר פישון הוא
 מקוף ית כל ארע דחויילה די
 תמן דהבא: י"ב ודהבא דארעא
 ההיא טב תמן בדלקא ואבני
 בורקא: י"ג ושום נהרא תגינא
 גיחון הוא מקוף ית כל ארעא
 דכוש: י"ד ושום נהרא תליתאה
 דידקל הוא מהלך קמדינקא
 דאתור ונהרא רביעאה הוא

לקט בהיר

רש"י

כפעס אחד גם קושיא הב' וכדלמך (ב"ב): (לב) מים
 ועפר מעורבים (רש"י חולין כ"ד): (לג) פשוט הוא
 שהמדובר מהגן שאמר בפירוש ועץ החיים בתוך הגן אלא
 כוונתו לתוך תיבת וילמא שהוא מיותר שכבר אמר ויעט ה'
 וגו', וכאשר נעט מסתם למת, ומרץ ואמר שעד כאן היה
 מדבר מאדם שנטע לכבודו גן וישם אותו שם, וכאן חזר על
 הגן לפרש בפרטות היאך נטעו ומה למת בתוכו
 (לבוש): (לד) ואין לומר כפשוטו ולא דוקא בלמע, ^L
 דא"כ גם שאר עצי הגן היו בתוך הגן והיה לו להקדים
 עז"ה: וילמא וגו' מן האדמה בתוך הגן כל עץ וגו' ועץ
 החיים ועץ הדעת, אלא ודאי פירושו בלמע ולא קאי רק על
 עץ החיים ועל עץ הדעת וכמו שאמר הכתוב לקמן בפירוש ומפרי העץ אשר בתוך הגן (לבוש), ושם מוכרח ביותר, שכוונת
 חוה היתה לזיין איזה אילן היא שהקב"ה אוסרו, ואם אין פ"י מוך למנע לא אמרה כלום (בא"י), ועיין עוד לעיל א' פסוק
 ו' אות ל"ד יהי רקיע בתוך המים, והיו לב' אלגות אלו שורש אחד והשורש היתה בלמע (ג"א): (לה) שהרי נאמר כאן
 שהוא סובב את ארץ הנקראת חוילה, וחויילה היא במזרים, שנאמר להלן כ"ה י"ח וישכנו מחוילה וכו' אשר על פני מזרים,
 ולמה שינה שמו, אלא ודאי שמפני שאין המדובר מחשיבות הגן שמשם יפרד, נמן לו שם לפי חשיבותו, שפירושו ענין ריבוי
 והתפשטות ופישון, ומה נשמע על כל הד' שמשם מגיד חשיבות (לבוש), חוה הטעם שלא רצה רש"י להפסיק בין פירוש
 שמותיבן ואח"כ חזר לפרש כוש ואשור וכו' (בא"י): (לו) פ"י הנילוס מגדל פשתן כמה שמסקה השדות הנורעים מפשתן
 לפי הא' עיקר חסר מן הספר שעולה ומסקה, ולדרך הב' חסר אות ח"ו מן פישון (מ"ל): (לז) פירש"י חריפין מיל,

לקרות שם, וללמד על העופות שנבראו מן הרקק^ל:
 (ט) ויצמח. לנעין הבג הכתוב מדבר^ל: בתוך הגן.
 בלמע (הבג) ^ל (א"י): (י) פישון. הוא נילוס נהר
 מזרים ^ל (י"ב) ק"ה), וע"ש שמימיו מתזכרין
 ועונין ומשקין את הארץ נקרא פישון, כמו (הב"ב) א'
 (י) ופשו פרשו, ד"ה פישון שהוא מגדל פשתן^ל
 (כ"ה) שנאמר אלל* מזרים (כ"ה) י"ט ט"ו) וצ"ש עוצדי
 פשתים: (יג) גיחון. שהיה הונך והומה, והמייטו
 גדולה מאד, כמו (כ"ה) וכו' יגת, שמננה והונך
 והומה: (יד) חדקל. שמימיו הדין^ל וקלן (כ"ה) י"ט
 שנינו וסחאת. על מצרים

עֲשֵׂה אֶת־הָאָדָם: הַ וְאֵתֶם פָּרוּ וּרְבוּ
 שְׂרָצוּ בָאָרֶץ וּרְבוּ־בָהּ: ל ס חמישי
 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־בְּנָיו וְאֶל־בְּנֵי
 אֱתוֹ לֵאמֹר: ט וְאֲנִי הִנְנִי מִקִּים אֶת־
 בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְאֶת־זֶרְעֵכֶם אַחֲרֵיכֶם:
 וְאֵת כָּל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם
 בָּעוֹף בַּבְּהֵמָה וּבְכָל־חַיַּת הָאָרֶץ
 אִתְּכֶם מִכָּל יֵצְאֵי הַתְּבָה לְכָל חַיַּת

יְהִשָּׁד אֲרִי בְצַלְמָא דִּי עֵבֶר יֵת
 אֲנִשָּׂא: ז וְאֵתוֹן פּוֹשׁוּ וּסְגוּ
 אֲתִי־דִדוּ בְאֲרַעָא וּסְגוּ בָהּ:
 ח וְאָמַר יי לְנַח וּלְבְנוֹהֵי עִמָּה
 לְמִי־מִר: ט וְאֲנָא הָא אֲנָא מִקִּים יֵת
 קִמִּי עִמְכוֹן וְעַם בְּנִיכוֹן בְּתִרְיִכוֹן:
 י וְעַם כָּל נֶפְשָׂא חַיָּתָא דְעִמְכוֹן
 בְּעוֹפָא בְּבִעְרָא וּבְכָל חַיַּת
 אֲרַעָא דְעִמְכוֹן מִכָּל נֶפְקוּ
 תְּבוֹתָא לְכָל חַיַּת אֲרַעָא:

יא וְאִקָּם יֵת
 יִשְׁתַּיְצִי כָּל
 מוֹפְנָא וְלָא

הכריות: (יא)
 ומכו קיומו,

לבריתי, כמו זה
 כבר מדובר מל

יא. והקיי

לומר ולא יג
 הדבר בשבטו
 הוליוהו הדב
 (ט"ו) שאמו
 שבבחי דב
 הראח לדעת
 בפסוק זה ה
 בסוטה דף י
 ר' חמא בר
 צואו ונדונכ
 מציא מצול
 זחא לי וגו'
 כולו אינו מצ
 הוא אינו מצ
 אומר ומלרי
 ראשון שיעו
 כל בשר עוד
 להכרית הכ

קט"ו) וגם אינו
 בהכרח כל בשר
 אמר כ' פעמים
 מקלחו, וכי טי
 במי.

רש"י

לקט בהיר

(ג"ה): עשה את האדם. זה מקרא חסר, (והריך
 להיות) עשה העושה את האדם, וכן הרצה
 במקרא: (א) ואתם פרו ורבו. לפי פשוטו
 הראשונה לברכה: וכאן לזווי (כ"ג), ולפי
 מדרשו (במות כ"ג - ג"ה) להקיש מי שאינו עוסק
 בפריה ורביה לשופך דמים: (ט) ואני הנני.
 מסכים אני עמך, שהיה נח דואג לעסוק בפריה
 ורביה עד שבנטיחו הקצ"ה שלא נשחח העולם עוד
 (ז"ה), וכן עשה"י, ובאחרונה אמר לו הנני מסכים
 לעשות קיום וחיוק* ברית להבטחתי ואתן לך אות:
 (י) חית הארץ אתכם. הם המחלכים עם
 הכריות: מכל יצאי התיבה. להביא שקלים
 ורמשים: לכל חית הארץ. להביא המזיקין:
 שאינו בכלל החיה אשר אתכם, שאין הילוכן עם

אדם ישפך דמו, וכן תרגמו אונקלוס: (יא) פי' דרך
 הכחוב לחסר ולקצר במקום שמוכן מעצמו: (יב) פי' ברנס
 להיותם פרים ורבים במהרה למלאות העולם, וכאן לזווי שלא
 למנוע ולהשחית הטבע, ולפי"ו מה שאמר הכחוב למעלה
 ויברך וגו' ויאמר להם פרו ורבו הוא דבר אחד פי' ברנס
 בזאת שאמר להם פרו ורבו אבל זווי לא למדנו אלא מאן,
 ולפי המדרש נשמע בין ברכה ובין זווי מלמעלה, ולא חזר
 לזווי כאן אלא כדי להסמין לשפיכת דמים ולהקיש
 (רא"ם), ומה שזריך בכלל לזווי הלא מזוויים ועומדים
 מאדם הראשון, י"ל משום שנה דאג ממבול אחר, הוררך
 לזווי לו, וגם זה לא הועיל עד שבנטיחו בכרית, לכן סמך לו
 ואני הנני מסכים (רא"ם): (יג) כבר אמרנו שכשהוא"י
 ניתוסף על הפעולה כגון וידבר ה', ויאל יעקב אינו משמש
 כלום, אלא להמשיך המעשה זה אחר זה, אבל כשהוא על
 השם או על כינוי השם פירושו "גם", ואני גם אני, ומינת

הנני בכל מקום ענין זירוז והכנה והסכמה, ומי הוא זה שאל מהקצ"ה להסכים גם הוא עמו, אין זה כי אם נח, ומה שאמר
 שדאגמו היחה בפריה ורביה ולא אמר פשוט שדאג מפני מבול אחר, זה בשביל הסמיכות עם פסוק שלפני זה, וכנ"ל
 (רא"ם): (יד) פי' הגם שלא נאמר שעשה אלא שעמיד אני להקיש ברית, אם אמר שיעשה ודאי שכן עשה, ובאחרונה פי'
 פסוק י"א שאמר והקמתי וגו' הוא אות הקשת לחיוק ולקיום הכרית, כי ההבטחה אין לנטות עליו שיוכל להתקלקל ע"י
 עוונות ופשעים, אבל השנוטה אינו יכול להבטל, ולחיוק השנוטה כדי לזכור אותה תמיד לריך לאות, כמו שעשה יעקב מצבה
 אחר הכרית שעם לכן, כי כך היה מנהגם, ודברה חזרה כלשון בני אדם (רא"ם): (טו) פי' רגילים עמהם ויושבים בתוכם,
 כגון כלב וחמול (ג"א): (טז) פי' חיות המזיקים שאינם רגילים אתכם, אלא במדברות ויערות הם יושבים, כגון ארי דוב
 ונמר, ולאו דוקא המזיקים, אלא נקטו למשל לפי שהם נחבאים מן הכריות (ג"א):

אור החיים

בחיבה ולא ולמד כמה יגיעות יגע זהם ועליו נאמר
 (תהלים קכ"ח) יגיע כפיך וגו'. ג' שגרם באמלעות
 קרצנו שנחלצה ה' ונשבע שלא יכרת כל בשר וגו'
 לזה התיר לו ה' לאכול מפרי דרכו:

Seton 111

6

חידושי

חתם סופר

ע"פ
מסכת כתובות

מאת גאון ישראל בוצינא דנהורא חסידא ופרישא ריש מתיבתא
וריש גלותא מאיר עיני ישראל רבן של כל בני הגולה מוהר"ר

משה סופר זצוק"ל

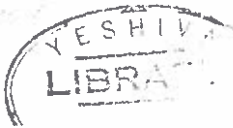
בעל המחבר שו"ת חתם סופר בששה חלקים.

זכותו בכתיב של חותני החת"ם וצ"ח והוצאתו לאור בעזרי הצעיר משה אפרים בן הרב הגאון
מו"צ צ"צ יעקב שלישיאם האבד"ק לאדמק

ועתה יוצא לאור מחדש

ירושלים

שנת חמשת אלפים ושבע מאות ושללושים

במעטנים כשהוא מראה אהבה ה' בפענוני' מחוך שמחה נופתי' ושמחה יוצ' והדומה זה הוא היותר חביב בכל העבודות וכן יחי' לע"ל ההיפך מן ישמון ושקון ויבטע. אלא אהבה בפענוני' ע"כ אמר שום חשים ששון רוחני' תשים בקבוץ בני' לחוכה בשמחה נופתי' מלאי' כל טוב ונהרו אל ה' בפענוני'. וזה הוא נוסח הברכה שני' שמה תשמח בשמחה נופתי' רעים האהובי' האלו כמו שהי' שמחה אדה"ר בג"ע מקדם קודם החטא שהיו מלאכי השרת מלגני' לו ויין וזולי' לו בשר והי' משמש מטחו והכל לש"ש בלי שום תאוה והנאה גשמי' כן תשמח רעי' האהובי' האלו וקורו' להם האהובי' ר"ל אהובי' למקום ב"ה ע"ד אהבה בפענוני' ואמר בג"ע מקדם קודם החטא לאפוקי אח"כ הי' מקדם לג"ע ולא בג"ע מקדם וק"ל :

מן העריות ח"ש עפי כמ"ש כ"מ ספ"ג מלישות אבל לשון טוה לא יזרק שפיר על האזהרה . ואולי י"ל דכ"ל בזה ברכה ממש אקב"ו לארס אשה . דלנו שחדש לנו עריות ע"י קדושי אשה הוא חוסר עלמו בקרובותי' והיא נאסרה בקרובותיו . וא"ש דהוה דומי' דואסר לנו הארוסות דעלי' דידו' קאי כמ"ש הר"ן ואלו ולונו על העריות אעלמא קאי אבל לפי ה"ל הכל קאי אהנך קידושי'. וזוה י"ל במאי דהוה פלגי' מאן דחמס עם מאן דלא חמס דהר"ן כ' א"א לברך אקב"ו דקיי"ל כל שאין עשייתה גמר מלוה אין מברכי' עלי'. וה"ג לא נגמרה המלוה עד הנישואי' ח"ש וא"כ א"א לפרש כה"ל שמברך על האירוסין . ומבואר בחוס' פ' ע"פ ק"ד ע"כ ד"ה חזן כו' דכל ברכה שיש בה ב' ענינים פותח וחותם בברוך ע"ש מ"ש מאשר גאלנו וגאל אבותינו ממלרים וכו' והשאל כל' מאן דלא חתי' ס"ל כמ"ד דהש"ס פ' ההכלת מ"ב ע"כ דאפי' אין עשייתה גמר מלוה גמי מברכי' ופי' נוסח הברכות על נישואי' דידו' שזנו לחדש עריות ע"י נישואי' אשה כמ"ש לעיל וה"ל הכל מענין א' ואין לחתום בברוך . ורבה ס"ל כהלכת' ומסקנא שם דאין לברך על מלוה שאין בעשייתה גמר מלוה . וע"כ על עריות דעלמא מברך ואסר לנו הארוסות היינו ארוסה דידיה כמ"ש הר"ן וה"ל ב' עניני' וחותם בברוך עמ"ש בסמוך ח"ה . ומאן דחמס מידי דהוה אקדושא . ולפירש"י י"ל דפלגי' במ"ש חוס' קידושין ב' ע"כ ד"ה דאסר לה וכו' וק"ל ע"ש ד' ע"א חוס' ד"ה ונפשוט וכו' וי"ל הש"ס סריך החס לרבה לשיטתו דס"ל מידי דהוה אקדושא ש"מ דמפרש ל' לשון הקדש וק"ל :

והתייר לנו הנשואות לנו ע"י חופה וקידושין לשון זה קשה מאי והתייר לנו ועד כמה תחסר ותיזיל . וג"ל דהוה ס"ד דאסר לנו הארוסות עד שהי' חופה מפסקת בין אירוסין לבעילה וכמ"ד דחופה שקודם אירוסו' אינו מועיל קמ"ל והתייר לנו הנשואו' אפי' ע"י חופה שקודם קידושי' :

קור ששון עמהרש"א ח"א דמייתי נמי אידך קרא דמסיים ב' קול → אומר הדוד לר' כי טוב וימיני' ילפי' דהנהיגה מסעודת חזן ואינו משמחו עובר בחמשה קולו' . והענין כי בנישואי' אשה יתעורר אדם בשני מיני עלבות א' שימות דאל"ה לא ילטרך לאשה לפ"ו לקיום המין ב' מיחה רוחניות יה"ר ולריך אשה להשתמר מן החטא וא"כ שמחה מנ"ל . והיינו דשרי להו ר"ו לרבנן ווי לן דמתקן ווי לן דמתקן ב' פעמים נגד ב' מיני מיסו' הנ"ל . אהמס הם השיבו לו הי תורה וחי מלוה דמגינן עלן . ר"ל עכ"פ איכא שמחה ועובד דחי' לאו שהיא חסין לנו לרבי הבית והי' הכל מוטל עלי' דידו' לא הי' פנוי לעבודת ה' והי' נשי בהאי זכי' כמשמ"ל שפאן לובש חסו' כוסם ל' נמלאת מזירה את העיני' והייט הי' תורה וחי מלוה אי לאו נישואי' אשה מהיכן הי' לנו תורה ומלוה להגינן עלינו . כי היינו לרבי' לבלות רוב ימינו בהנכנסת לרבי הגוף . וכבר ב' לעיל בסמוך כי ששון יזרק על רוחני' ושמה על נופתי' . והיינו דקאמר אעפ"י שהי' קול ששון וקול שמחה בשלימות ר"ל הרוחני' בקדושה שהיו נשמרים מילה"ר וגם שמחה בכל לרבי העה"ל מבלי לדגת מלאכי המות שילטרבו לקיום המין כי יבולע המות לנלח מ"מ יהי' קול חזן וקול כלה כי קול אומר הדוד לר' כי טוב שעי' האשה יכול להרות לה' הי תורה וחי מלוה דמגינן עליו :

קור מנהלות חתני' מחופפת תרי משמע היינו שם י"ה השריו עליהם ונקרא ג"כ חזן כביכול כמאש חזן על כלה יש"ש עליך אלקי' :

והוא שכאו פני' הדשות פירש"י והוא שכאו על המשחה פ"ח בכל יום שלא הי' אחמול עכ"ל המחיל במשחה ומסיים ביום וחתול דס"ל כהולקי' על הרא"ש וס"ל דפ"ח מברכין עובדו כל היום והלילה אפי' בכמה סעודות עמ"ש בזה :

(דף ח ע"א) **בצלם** דמות חנייתו ר"ל שבראו הקב"ה ימידי אעפ"י שכבר עלה במחשבה לבראו שנים מ"מ לכבוד האדם וחיבתו בראו א' שהי' ממש בללם אלקי' שאין היווג נפרד ממנו ואח"כ התקין לו ממנו בנין עדי עד ר"ל בנין המקיים המין עדי עד . וזהו חביב אדם שנברא בללם אלקי' חבה יתירה נודעת לו היינו שהקב"ה שינה מחשבתו משום חיבתו ונודעת מלשון ידיעה ויווג והאדם ידע . והשעש שהתקין לו ממנו בנין ולא הניח ב' פרלוסי' ויהי' היווג מבני' כ"ל משום שלא רלה הקב"ה שיהי' היווג הקדוש גורם פירוד דאו הי' א' והי' מזדווג מיני' וגי' ומוליד ולד הנפרד ממנו נמלא היווג גורם פירוד ולא הי' זה מדוגמא שלמעלה שהיווג גורם דביקות ואחדות . אבל השתא היווג גורם אחדות שמזדווגים ב' רחוקי' ועי' הולד היו לכשר א' וזה פעם איסור נישואי' קרובי' משום שהם בשר א' בלל"ה ע"י קרובים והי' היווג גורם קלת פירוד דנהי דמלד א' מחקרבי' יוהר ע"י שהיו לכשר א' בהולד הולד מ"מ יהי' ג"כ ריחוק על ידיהם כגון אם הני את וחתו' יהי' הולד מדרגה א' למטה בן אחותו וכן אחיו אבל כשנישאת לרחוקים הוא קרוב שלם ביניהם . וכעת מלאתי כעין פעם זה במאמר השכל בדבר לא חנאף ע"ש :

שויש תשים ותגל העקרה ע"ש הקרא שום חשים בה' תגיל נפשי באלקי' . ושם מסיים כחזן יכהן פאר וככלה תעדי כלי' ע"כ מוזכר כאן לשון שום חשים ותגל . מ"מ לריך יסוב מחיל בששון ומסי' בקבוץ בני' בשמחה . ועוד מ"ש גבי ירושלים אומר שום חשים וגבי שמחת חזן וכלה אומר שמה שמחת . וי"ל דלשון ששון שייך יותר בשמחה רוחני' ושמה בגופני' ע"כ דרשו ליהודים היחה אורה ושמחה וששון ויקר שמחה זו ימ"ט דכתי' ושמחת בחגיך והיינו שמחת הגוף באכילה וסתי' וכות נקי אלא שנעשה לש"ש מ"מ שמחה נופתי' היא . וששון זה מילה דכתי' שש אנוי חל אהרנה

ונערים לשון רבים ללרף גם שושבין דלעיל מט"ט הנקרא נער כמ"ש חוס' פא"ט :

שהשמחה כמעטו ע"ד עוו וחדה במקומו ועיי' מזה פ' אין דורשין כאן בבתי גזלי' וכו' וק"ל :

(שם ע"ב) **בלה** למה נכנסה לחופה וכו' כתי' הפורטי' עפ"י נבל כדוד חסכו להם כלי שיר ר"ל כמו ששירותו של דהע"ה מומר ערלים ומכרים החומים אשר ע"כ אות' הסמוכי' למ"ר הם אותי' נח"ש ככה נמי הפורטי' על פי נבל ר"ל פי דובר נבלה הם מקבלים כל החומים והקולים לכן מחשפך גז"ד לרעה ר"ל פי נבל גמטרי' עק"ב עון עקבי יסובי' :

תנו לכבדס לחקור את זאת יראה דהאבילות הוא על הגוף אבל הנשמה היא קיים לנלח מזירה באור העליון לא נבראת בבריאה של גוף כי היא חלק אלהי ממעל מאז לפניה שם עד הגיע עת לאתה לנעי"ה" כלאורח נטה ללון . עד עת החיירה לאכול מלחם אבי' . ולא יאמר אדם תיגח בדורו' הראשוני' אבל אגמנו כחמורי' ומופסדי' ח"ו לא יאמר כן כי בכל דור ודור שאלן הקב"ה ללדיקי' ולא יאמר אדם לדיקי' שמתו בחרות האחרונים מפסדי' שאינם מתערי' זמן רב כ"כ כמו דורו' הראשונים שכבר הם מחפדנים ימי' רבים זה לא ידמה כי אין הקב"ה מקפח והכל לפי הערך והשיעור והמקום העדן ההוא הוא למעלה מבחי' הזמן . וגבוא אל המכוון בעשה"ת . בהקדי' כי הנשמה היא בכיני' נקבה לגבי הגוף כדכתי' מאוכזב חיקך שמור פתחי פיך והיא הנשמה והעדן הדיקי' נקרא משחה כמ"ש בנח' שבה משל למק' שעשה סעודה לעבדיו . וזוהר בהילולא דרשב"י . והא"ש והבי האמר

עץ חיים היא למחזיקים בה

ספר

עצי חיים

על מועדים

הכינו וגם חקרו

ה"ה האדם הגדול בענקים, שושנת העמקים "צב" תפארת ישראל
ב"ק אדמו"ר הרב הגאון הגדול והקדוש, המפורסם בתורתו ובחכמתו בכל קצוי ארץ
כקש"ת מרן **חיים צבי טייטלבוים** זצוקל"ה

האב"ד ור"מ דק"ק סיגוט יע"א והגליל

בעהמ"ח ספר עצי חיים עה"ת

יצא לאור במהדורא חדשה ומתוקנת עם הגה"ה מדויקת
בהוספת מראי מקומות ומפתחות

על ידי נכד המחבר

שלום אליעזר טייטלבוים

בלאאמו"ר הגה"ק אבדק"ק סאטמאר זצ"ל

בן מרן הגה"ק המחבר זצ"ל

ברוקלין, בני יארק יצ"ו

שבט תשע"ה לפ"ק

ד) גם להצין הכתוב צ"כ צא (וי מו) כל עדת ישראל יעשו אותו. וצ"כ למת נאמר וכו'.

ונראה על פי דברי אה"י זללה"ה צייטג פנים (לשבת הגדול אות כ"ו), לבאר על דרך אגדה הא דאין שוחטין את הפסח על היחיד, ואפילו למ"ד שוחטין, מכל מקום לכתחלה מהדרין שלא יהא על היחיד, וכמבואר בפסחים (דף לה.) עיי"ש. על פי מה דאיתא בגיטין (דף כג.) ובהוריות (דף י"ד:) דאמר רבי יוחנן לענין פסח, אחד אכלו לשם פסח על זה נאמר (וי מו) נאמר ופושעים יכשלו בם, ואיש לקיש רשע קרית ליה, פסח מיהו קעציד, עיי"ש וצ"כ. ומבואר שצריך לאכול הפסח לשם מצוה, ואי אכלו שלא לשם מצוה אלא להנאתו ולתאוותו פושע קרי ליה ר' יוחנן. ולכן לענין אכילת פסח מפני דלאו כל אדם יכול לכיין לשם שמים במידי דאכילה שיש בו הנאת הגוף, משום הכי אמרה תורה שלא לשחוט על היחיד, כי אם למנות עוד אחר, ואז מסתמא כל אחד יבחר איש היודע לכיין באכילתו וחסלה כונתו גם למי שאינו יודע, וכדאשכחן (גיטין כג.) גבי הא דהכל כשרים לכחוב הגט ואפילו חרש שוטה וקטן, ופרין והא לאו בני דיעה נינהו, ופירש"י ואינם יודעין לכחוב לשמה, ומשני בגדול עומד על גביו, הרי דאפילו קטן שאינו יודע לכיין לשמה, מהני עומד על גבו, עיי"ש באריכות.

שמציא לידי מעשה, אם כן י"ל דעל ידי הלימוד שזוה הוא צא יצא אחר כך לידי מעשה, הוי ליה כאלו כבר עשה, כיון דהקצ"ה דן את האדם על שם סופו, ועל כן תקנתו של לשון הרע שהפסיד את כל המנות רק על ידי התורה, ונחשב לו כאלו יש לו המנות אשר יעשה אחר כך על ידי התורה.

וד"ש המדרש מאן צעי למיזן סמא דחיי, היינו כמו סם חיים שצא לקיים את החיות, ואם כן הוא מועיל לשעתו חיקף ומיד, ועל כן אמר מי האיש החפץ חיים חיקף, על ידי זה שאוהב ימים לראות טוב, היינו שמסתכל בטוב אשר יעשה לעתיד, נלמד לשונך מרע, דתקנתו על ידי התורה, וגם כשהוא רק סור מרע ולא עשה עוד המנות נחשב הוא כאלו עשה טוב, דמה שעמיד להיות דן הקצ"ה כאלו הוא בשעתו ונידון על שם סופו לטובה, וכן הוא המנות הוא כסם חיים, דמה שעמיד להיות, ייטיב ה' עמנו מתחלתו קודם שנעשה על שם העמיד לטובה.

יא

בפרשת לו (וי טו) זאת תורת העולה וגו'. ודקדקו הלשון דהו"ל זאת העולה. גם כפל הלשון הוא העולה.

ב) ובפרשת צא (וי כו) ויהי בי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם, ואמרתם ובה פסח הוא לה' וגו'. ובהגדה מבואר דזהו שאלת הרשע, ואם כן יש לדקדק מהו החשובה דזבח פסח הוא לה'. גם דהוי ליה למימר ובה פסח אשר פסח, לה' למה כתיב הכא.

ג) ודנה בהגדה אמרינן בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים (שם י"ה), לי ולא לו, אלו היה שם לא היה נגאל. וקשה ממאי משמע דלי ולא לו. וגם למה לא היה נגאל. ועוד מה חטא הרשע צוה שאמר לכם [דמאי שנת מהחכם שאומר אתכם].

דלעדי"ב להוסיף יותר נוסף, דהא אין מבואר בגמרא דהא דאין שוחטין על היחיד [הוא] משום דצריך ליבחר אתו איש היודע לכיין באכילתו. וגם יש לבאר הא דאמרינן בגמרא (פסחים דף סד:) אין לך כל פסח שלא נמנה עליו עשרה בני אדם ויומר, ובדאי כונה מיוחדת היתה צוה להיות הפסח בעשרה שיאכלו כאחד.

ונראה על פי מ"ש אה"י זללה"ה צייטג לב (פ' יתרו עה"פ ייקם יתרו וגו' עולה וזבחים וגו') כי גלוי וידוע (פי' ש"ע אורח פי' דליא) שהאדם צריך לעבוד את בוראו בכל עת ובכל שעה, ואפילו בעת אכילתו יהיה

כוונתו לשם שמים ולבו יהא דבוק בו ית"ש, וזו אחת מעבודות הקשות. אמנם לחם הקדוש הנערך על השלחן הטהור צבית המקדש, היה בניקל לאכלו בקדושה לשם ה' ולא למלאות תאוותו, ונמצא צעת אכלו היה לאותו לחם ב' פנים גשמי ורוחני. וז"ש (שמות כה ה) לחם פנים, שיהא לו ב' פנים, כי תהיה לפני תמיד אפילו צעת אכילתך. וזה הטעם שנאסר צער תאוה במדבר, ולא היו רשאים לאכול חלל שלמים, עכ"ד ז"ל.

← **רפז** זה י"ל דמהאי טעמא אין לך כל פסח שלא נמנו עליו פחות מעשרה, דהא כל ציה עשרה שכינתא שריא (פנהרין ג:), ואם כן עשרה שאכלו את הפסח ביחד והיה שכינה שרויה ביניהם בניקל היה להם לבוין באכילתם בלתי לה' לבדו, וכמו שמנינו בלחם הפנים שהיו מכוונים באכילתם לשמים, ולכן הפסח אינו נאכל על היחיד רק באוכלים מרובים, כדי ללאת ידי חובת הפסח על ידי כוונתם כשהשכינה שרויה ביניהם בכוונה לשמו ית', (ועיין מ"ש בדרושים לשבת הגדול אות י"ז הטעם למה הפסח נריך לשמה יותר משאר הקרבנות).

ויתבאר דזהו שאלת הרשע מה העבודה הזאת לכם, וי"ל על פי המבואר בגמרא נוזר ובהוריות הנ"ל דעל ידי שאכל שלא לשם שמים רשע קרי ליה, ואם כן הרשע יאמר דאין לאכול הפסח צנירוף רבים יחד כי אם כל אחד לבדו, דהא לא איכפת ליה אם נאכל שלא לשם שמים, ועל כן בא בשאלתו מה העבודה הזאת לכם, ר"ל לכם רבים משמע, כמבואר בפסחים (דף כג:) שלש שנים יהיה לכם ערלים (ויקרא יב כג), לכם לרצות הנוטע לרבים. ועל כן יאמר הרשע כי כל אחד הוא לבדו יאכל.

ר"בן החשובה אל הרשע לי ולא לו, ר"ל כי לו לבדו אין השראת שכינה עמו, ולפי שהו"א את עצמו מן הכלל, היינו לאכול הפסח צנירוף יחד בתוך הכלל כי היכי שיהיה השראת שכינה אהו, וצוה כפר בעיקר, ר"ל כי הוא אינו מאמין אשר שכינתו ית"ש הוא עם ישראל, ולכן אלו היה שם לא היה נגאל, כענין שנאמר

(שמואל ב' י כג) אשר פדית לך ממזרים גוים ואלקיו, ואמרו במדרש (שמו"ר פט"ו י"ג) לי ולכם הוא הגאולה, היינו שצוה לנו נגאליים אם לא ח"ו צקות, למענו יעשה, כיון שהשי"ת כביכול נגאל עמנו מתוך גאולתנו, דככל מקום שגלו ישראל שכינה עמהם (מגילה כט:), ואם כן דהוא אינו מאמין צוה אשר השראת השכינה הוא על ישראל, ואם כן מה זכות יש לו שיגאל עם כלל ישראל.

וזה שאמר הכתוב והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם כנ"ל למה נריך לאכול הפסח ברבים, והיינו לכם בתוך רבים, ואמרתם אליו זבח פסח הוא לה', ר"ל כי נריך לאכול הפסח לשם ה', ואם כן ביחיד לאו כל מוחא סגל דא לאכול רק לשם ה', ועל כן העבודת הפסח בא ברבים כדי לזכות צוה לבוין לשמו יתצרך.

וזה שאמר הכתוב כל עדת ישראל יעשו אותו, וכמו שאמרו חז"ל (שם כג:) אין עדה פחות מעשרה, וכל ציה עשרה שכינה ביניהם. וזה הטעם שאמרו בגמרא דאין פסח פחות מעשרה, כדי שיהא לבנו בטוח לאכלו לשם ה' על ידי השכינה הקדושה השוכן אהנו בתוך בני ישראל.

ויתבאר הכתוב זאת חורת העולה הוא העולה. דהנה במדרש (ויק"ר פ"א ג') חני רבי שמעון בן יוחאי אין העולה באה אלא על הרהור הלב, ממי את למד, מבניו של איוב, דכתיב (איוב א ה) והשכים בצוקר והעלה עולות מספר כולם, כי אמר אולי חטאו בני וברכו אל בלבבם, דהא אמרה העולה אינה באה אלא על הרהור הלב. וי"ל דהרהור הלב היינו אם עשה מצוה בלא כוונה לשם ה' ואם כן חטא צוה בלב, וממנו הרי אתה למד דאם נריך להביא עולה לה' על אשר לא עשה מצוה בכוונה. ואם כן כל שכן דהעולה שהיא לכפרה, כיון דאין קטיגור נעשה סניגור (ברכות ט:), ואם כן צודאי שנריך להיות בכוונה ורעותא דלצא. והיינו שאמר זאת תורת העולה הוא העולה, ר"ל כמו שהיא העולה דבאה כל עיקר לכפר על הרהור הלב, ממנו תלמוד האין

וזאת הנרכה אשר ברך משה

בעזה"שית

ספר

ברך משה

על התורה

חלק חמישי - דברים

הידושים וביאורים, בדרך אנדה ודרוש נאמרים, על פרשיות התורה מסודרים, אשר הקרתי ודרשתי בחמלת ד' עליו בזכות אבותי ורבותי הקדושים נבג"מ זיעזעכ"י

הק' משה טייטלבוים

הובא לבית הדפוס ע"י חנניא יו"ט ליפא טייטלבוים בן המחבר

שנת תשס"ב לפ"ק

ברוקלין, ניו יורק

הואיל משה באר את התורה הזאת

וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל

אלה הדברים אשר דבר משה לכל ישראל

זלות לבני אדם (תהלים יב ט), זו תפילה
 שמומך צדקו של עולם וצני אדם מזלזלין צה.
 ועל זה אמר ובמר ה' אלהיך לך את הצרית
 ואת החסד אשר נשבע לאבותיך, כי תפילות
 אבות הקדוש (צרכות כו:), וכל הזכיר תפילה
 מתעורר עליו זכות אבות שהם יכדו התפלות.
 ועל זה ממשיך הכחוצ והסיר ה' ממך כל חולי
 וכל מדוי מלרים הרעים אשר ידעת לא ישימם
 בך, דהנה רוצן של המאה צרכות הן תפילה,
 בהרי שלש תפלות שמונה עשרה עלמון הם ו"ז
 צרכות, וצכן כיון שיהיו נזכרים תפילה ככל
 משפטו וחוקהו, ממילא תעלה להם מאה צרכות
 בכל יום ויהיו ניזולים ממות לחיים, והיינו
 דקאמר והסיר ה' ממך כל חולי.

להשלים מאה צרכות גם ציוס השבת, כי"ד,
 אמר רבי חייה בר אבא את מקדש את השבת
 במאכל וצמחה וצרכות נקיה ומכה את
 נפשך, היינו על ידי שאוכלים שלש סעודות
 בשבת, ומה גם שמוסיפין לענג נפשם
 באיספרמקי ומגדי, על ידי זה נשלם המאה
 צרכות, אמרו לו ישראל ואימתי את נוהן לנו
 בכר המלות שאנו עושים, אמר להם הקצ"ה
 מלות שאתם עושים מפירותיכן אתם אוכלים
 טכציו אצל שכרו צקצז אני נוהן לכם, כי גדול
 כוחן של המאה צרכות לאכול פירותיכן בעולם
 הזה להגלל ממות לחיים, והקרן קיימת להם
 לעולם הבא, מנין ממה שקרינו צענין והיה
 עקצ תשמעון, וצפרשה זו מפורש יולא גדול
 מעלת המאה צרכות שמלילין ממות לחיים
 בעולם הזה.

ולזה פתח המדרש ודרש, אמר רבי יוסי צרבי
 חנינא אימתי שמרו ישראל את השבת
 כשם שראוי לה החלה כשניתנה להן באלוב,
 דהך חנא סוצר שניתנה שבת לישראל באלוב,
 ודלא כהאי חנא צגמרח (סנהדרין נו:). שצמרה
 נלטו על השבת. וי"ל צטעם הדצר שניתנה
 שבת דווקא באלוב, כי צפ' צכלה מפורש
 צכחוצים שהמן ירד להם לישראל צמדצר סין,
 ואיתא צמדצר (צ"ר פמ"ח סו"צ) היא מדצר
 סין, היא מדצר אלוב, עיי"ש. וצכן יתכן לומר
 שנתן הקצ"ה את השבת לישראל דווקא לאחר
 ירידת המן צמדצר אלוב שצו למדו להשלים
 מאה צרכות בשבת, כדי שלא יעמדו שבת אחת
 צלה בשלמה מאה צרכות, ועל כן צפרשה זו
 שצו מלמדינו הכחוצ מעלת המאה צרכות פתח
 המדרש לדרוש צמה שניתנה שבת לישראל
 באלוב.

*

ד א עוד יב לומר צביאור הכחוצ, והיה עקצ →
 תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם
 ועשיתם אותם ובמר ה' אלהיך לך את הצרית
 ואת החסד אשר נשבע לאבותיך, ופירש"י והיה
 עקצ תשמעון, אם המלות קלות שאדם דש
 צעקציו תשמעון. ונתקשו המפרשים על איזו
 מלוח שייך לומר שאדם דש צעקציו, גם ו"צ
 דאם יהיו צני ישראל עושים רצון קונס וידקדקו
 צקלה כצחמורה הרי יב להם זכות עלמון,
 ומדוע צריך לעורר עליהם זכות אבות.

וַיְבָרֵךְ צהקדס לצאר מה שתקנו חכמים
 צצרכת חתנים (כחוצות ח). שהכל צרא
 לכבודו, ופירש"י בצרכה זו אינה מן הסדר,
 אלה לאסיפה העס הנאספים שם לגמול חכד,
 זכר לחסדי המקוס שנהג עס אדם הראשון
 שנטעה לו שוצצין ונתעסק צו, ואסיפה זו כצוד
 המקוס היא, וצרכה זו לכך נתקנה. וראוי
 להצונן מדוע הקנו חכמים לצרך צרכה זו

וע"ז זה ממשיך המדרש, ואת כצור שמה
 לרעתך נתתי לך את השבת, מפני שאי
 אפשר להשלים מאה צרכות בשבת, וחסר לכם
 הסגולה עוצה שיש צמאה צרכות להגיל ממות
 לחיים, לא נתתי לך אלה לעוצתך, דשפיר אפשר

לכבוד העם הנאספים דייקא בשמחת חתן וכלה, ולא מנינו במקום אחר שיתקנו לברך שום צרכה לאסיפת העם, גם ל"צ דברי רש"י"ל דמקודם כחצ שאסיפה זו הוא לגמול חסד עם החתן והכלה, וכזו אחר כך כחצ שאסיפה זו כבוד המקום היא.

עשרה שכינתא שריא, וכיון שהיה שכינה שרויה ציניהם צניקל היה להם לכיון שאכילתם בלחי לה' לצדו, עכ"ד. והנה כי כן הדבר צענין שמחת חתן וכלה, שתקנו חכמים לקבץ עשרה מישראל, משום דכל צי עשרה שכינתא שריא, ועל ידי זה יוכלו החתן והכלה לכיון דעתם לשם שמים.

← **אמנם** י"ל צביאור הענין בהקדס דברי הגמרא (נזיר כג.) אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, מאי דכתיב (הושע יד י) כי ישרים דרכי ה' לדיקים ילכו צם ופושעים יכשלו צם, משל לשני צני אדם שללו את פסחיהו, אחד אכלו לשם מטוב ואחד אכלו לשם אכילה גסה, זה שאכלו לשם מטוב לדיקים ילכו צם, וזה שאכלו לשם אכילה גסה ופושעים יכשלו צם. ומודעת זאת כי הדבר הזה היא אחת מעבודות הקבות ליראי ה' וחובבי שמו צמנווח הערבים לגוף כמו עונג שבת ויו"ט ומטוב הראשונה פרו ורבו, לכיון דעתם לשמים לעשות נחת רוח לצורא ית"ש ולא לשם הנחת גופם, כדי שלא יהיו בכלל אלו שנאמר עליהם ופושעים יכשלו צם.

→ **והב'** איתא צזוכ"ק (פנחס דף ריע:) כתיב (תהלים קמט ב) ישמח ישראל צעוביו, צעובו מצעי ליה, אלא אליו קוב"ה ובכינתיה ואביו ואמו, דאף על גב דמיחו, קוב"ה אעקר לון מגן עדן, ואייתי לון עמיה להבוא חדוה לנעלא חולקא דחדוה עם קוב"ה ובכינתיה. וצעמא דמילתא כחצ ארמו"ר זללה"ה צעני חיים (להקפות שמחת תורה אות כ) על פי מה שאמרו חז"ל (גיטין כג:) הכל כשרין לכחוצ את הגט אפילו חרש בועה וקטן, ופריך צגמרא והא לאו צני דיעה נינהו, ולא ידעו לכחוצ לשמה, אמר רב הונא והוא שהיה גדול עומד על גביו. משמע מזה דמאן דלא ידע לכיון לשמה, עם כל זה צגדול עומד על גביו הוי כאילו כיוון לשמה, ולכן קוב"ה אעקר לאצות מגן עדן, משום דצדור אחרון אולי לא ידעו ולא יצונו לכיון כדצעי, וכיון שהאצות עומדים על גביו נחשב כאילו נחכונו בכל הכוונות הראוים לכיון, עכ"ד.

← **והגה** צשמחת ניבואין מנינו שהי ענינים שצאו להיות לעזר וסיוע לחתן וכלה לכיון דעתם לשמים, הא' איתא צגמרא (כתובות ז:) חנא מנין לצרכת חתנים צעברה, שנאמר (רות ד ב) ויקח עשרה אנשים מזקני העיר ויאמר שבו פה, ורבי אבהו אמר מהבא (תהלים סח כז) צמקהלות צרכו אלהים ה' ממקור ישראל. וי"ל צעטס הדבר שתקנו חכמים בהתא צרכת חתנים צעברה, על פי מה שכתב ארמו"ר זללה"ה צעני חיים (לשבת הגדול אות יא) על מאמרם (פסחים כד:) אין לך כל פסח שלא נמנו עליו עשרה צני אדם ויותר, וצודאי כוונה מיוחדת היה צזכ להיות הפסח נאכל צעברה, משום דלאו כל אדם יכול לכיון לשם שמים צמידי דאכילה שיש צו הנחת הגוף, אך כל צי

→ **ועל** פי הדברים האלו יתצטרך לן דברי רש"י"ל צצרכת שהכל צרא לכבודו נחקן לאסיפ"ת הע"ס הנאספיו"ס, ועמן צרמז צדצרוי הקדושים שהי ענינים אלו הצאים לסייע לחתן וכלה לכיון דעתם לשם שמים, דהיינו העם הנאספים כפשוטו, מה שנתקבצו עשרה מישראל לשמחת חתן וכלה, וכל צי עשרה שכינתא שריא, וכן מה שצאים האצות הקדושים מגן עדן צעידן חדותא, כדי שיהיה צצחינת גדול עומד על גביו, וכדמתאמרא משמיה דהרה"ק הבר שלום

ד או יאמר צביאור הכחוב, ויהי עקב
 תשמעון את המשפטים האלה ובמרתם
 ועשייתם אותם ובמר ה' אלהיך לך את הצריח
 ואת החסד אשר נצטע לאצותיך, ופירש"י ויהי
 עקב תשמעון, אם המלוח קלות באדם דש
 בעקציו תשמעון. וי"צ על איזו מלוח שיך לומר
 באדם דש בעקציו, גם קשה הא לעיל בסוף
 פרשה ואחחנן סייס ואמר אשר אנכי מלך
 היום לעשותם, ופירש"י היום לעשותם ולמחר
 לעולם הבא ליעול שכרם, והאיך יאמר מיד
 אחריו ויהי עקב תשמעון וגו' ומצטיח שכר
 בעולם הזה.

ונ"ט על פי דברי החתם סופר צתורת משה
 (פרשה זו) בפסוק ויעקב וירעיבך ויאכילך
 את המן, הנה הקצ"ה זכר לישראל חסד
 נעוריק לכתך אחרי צמדבר בארץ לא זרועה,
 ולכאורה אין זה תימה כל כך, שהרי ראו נבי
 ה' ונפלאותיו, וכוא טוב אותם לילך למדבר,
 מסתמא לא תקצר יד ה' לכלכלם שם, אך הם
 ידעו כי הקצ"ה לוח את הצרכים אצונו לך לך
 מארלך, וצוואו אל הארץ מקום חפץ ה', היה
 רעב בארץ ולא הזמין לו הקצ"ה פרנסתו
 והולך לירד מלרים, נמלא אין הצעה ללדיקים
 בעולם הזה, ואם לא הזמין לאצרכם אצונו
 בכוחו בארץ נובעת, איך יזמין לנשים רבוא
 צמדבר שממה, ואפילו הכי האמינו והלכו
 אחריו, זהו חסד נעוריק. והנה בסוף המעור
 להם לחם מן השמים, מעתה תגדל התימה
 מאי עממא לא עשה כן לאצרכם אצונו עד
 שהולך לירד מלרימה, וי"ל שלא זכו ללחם מן
 השמים עד שעמדו צזה הנסיון, אחר שראו
 שהקצ"ה לא הזמין לאצרכם אצונו אפילו בארץ
 נובעת, ועם כל זה הלכו אחריו בארץ לא
 זרועה, על ידי זה זכו למן. והיינו דקאמר
 ויעקב וירעיבך ויאכילך את המן, והעטם
 שהאכילך לחם מן השמים, אשר לא ידעה ולא
 ידעון אצותיך, כי לא טדע מאצותיך שהזמין

מצעלוח זי"ע שהעם הנאספי"ם הוא מלכון
 (צמדבר כ כד) יאסף אהרן אל עמיו, וקאי על
 נבמות האצות הצאים מעלמא דקשוע. ועל זה
 כתב רש"י"ל שחקנו לצרך לכבוד העם הנאספים
 שם לנמול חסד, כי אין לך גמילות חסד גדולה
 מזו לעזור לחתן וכלה לכוון דעתם לשם שמים,
 ואסיפה זו כבוד המקום היא, כי על ידי
 אסיפה זו תהא הניצוחין לכבוד המקום בלתי
 לה' לצדו.

ומעתה י"ל דכיון שכל ענין הניצוחין תלוי
 ועומד באסיפת העם הנאספים בעל
 ידיהם מכוונים צני הזוג דעתם לשמים, על כן
 תקנו צרכה מיוחדת לכבודם, ונוכה הצרכה
 שהכ"ל צר"א לכבודו, כי על ידי העם
 הנאספים יהיו כל מעשיהם לכבודו של מקום,
 ואף הדברים הגשמיים יעשו צמחצבה תחילה
 בלתי לה' לצדו.

ובזה יתפרש מאמר הכחוב, ויהי עקב
 תשמעון את המשפטים האלה ובמרתם
 ועשייתם אותם, ופירש"י אם המלוח קלות באדם
 דש בעקציו תשמעון, ולדרכינו ירמוז על מלוח
 שמחת חתן וכלה, שהיא מלוח באדם דש
 בעקציו והולך צרגליו להתאסף לשמחת חתן
 וכלה, וכלכון הכחוב (וקהלח ז צ) מלכ"ת אל
 בית משכה. והזהיר הכחוב שלא תהא מלוח זו
 קל צעיניך, כי צזה שמהאספים עברה מישראל
 כל צי עברה שכינתא שריא, ועל ידי זה יכוונו
 צני הזוג דעתם לשמים, ועל זה מוסיף הכחוב
 ובמר ה' אלהיך לך את הצריח ואת החסד
 אשר נצטע לאצותיך, שיארף הקצ"ה גם אצות
 האצות הקדושים מגן עדן, כדי שיהיה צצחינה
 גדול עומד על גצו, ועל ידי זה יכוונו דעתם
 לשם שמים, ואז יזכו לצרכה ואהבך וצרכך
 והרצך וצרך פרי צעק צדורה יכרים ומצורכים
 זרע צירך ה'.

L

*

ספר

חידושי תורה

המכיל בקרבו אוצר בלום מחידו"ת ודרשות שנאמרו לפני
תלמידי ישיבה"ק דקרית יואל ע"י מורינו

הגה"צ **מהר"א ט"ב** שליט"א

אב"ד ור"מ פה ק"ק קרית יואל יצ"ו

שנת תשס"ג

יצא לאור ע"י

וועד להוצאת ספרי הגה"צ אב"ד ור"מ קרית יואל שליט"א

לרגל שמחת נשואי נכדתו הכלה תחי'

בת בנו הרב אב"ד דקהלתינו באנטווערפן שליט"א

ר"ח חשון תשס"ה לפ"ק - פה קרית יואל יצ"ו

זדה
ישא
זמד,

זואר
כל
זמתן
זלה
זרשו
זת יט
זהים
(פת.)
זואר
זספר
זז"ה
זמטה
זעת
זמטה
זגדול
זנזחר
זאשר
זהחתן
זמשוש
זולכך
זניחנה
זומצין
זשפעת
זתורה,
זהיתה
זלה, כי
זד על
זהעם
זלקבל
זלים יט

ט) פיקודי ה' ישירים משמחי לב. (שבע ברכות יום ב' נח בוומסב"ג)

*

מסיבת שבע ברכות על ידי איחוד התלמידים דאטמאר ביום ה' נח

← 7 ג] ואתם פרו ורבו שרצו בארץ ורבו בה, ונמקורה ג"פ ואתם, דין, ואידך (שמות יט ו) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, ואידך (דברים ד ה) ואתם הדנקים צה' אלהיכם חיים כולכם היום.

ונראה בהקדם מה דאיתא בגמרא (כחובות ז:): תנא מנין לזכרת חתנים בעשרה, שנאמר (רות ד ב) ויקח עשרה אנשים מוקני העיר ויאמר שבו פה, ורצי אבהו אמר מהכא (תהלים סח כז) במקלות זכרו אלהים ה' ממקור ישראל. וביאר כ"ק מרן אאמו"ר שליט"א זכרן משה (פ' עקב עמוד נא) זעט הדבר שתקנו חכמים שיהא זכרת חתנים בעשרה, על פי מה שכתב בעלי חיים (לשבת הגדול אות יא) על מאמרם (פסחים סד:): אין לך כל פסח שלא נמנו עליו עשרה בני אדם ויותר, וכדאי כוונה מיוחדת היתה צוה להיות הפסח נאכל בעשרה, משום דלאו כל אדם יכול לכיין לשם שמים זמדי דאכילה שיש צו הנאת הגוף, אך כל צי עשרה שכינתא שריא, וכיין שהיה שכינה שרויה בנייהם זניקל היה להם לכיין באכילתם זלתי לה' לזדו, עכ"ד. והנה כי כן הדבר זענין שמתחמתן וכלה, שזהו אחת מעבודות הקשות ליראי ה' ולחושזי שמו לקיים מצוה ראשונה זבתורה לשם שמים, על כן תקנו חכמים לקבץ עשרה מישראל, משום דכל צי עשרה שכינתא שריא, ועל ידי זה יוכלו החתן והכלה לכיין דעתם לשם שמים, עכ"ד.

וזאת תורת המקורה, ואחס פרו ורבו, ונצטוונו צוה לקיים מצוה הראשונה זבתורה לפרות ולרבות, אמנם ניתוסף לנו אזהרה צוה של ואחס תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, שבעת קיום המצוה יכונו דעתם לשם שמים לעשות נחת רוח לבורא ית"ש ולא לשם הנאת גופם, ואיך יזכו לזה, לזה אמר הכתוב ואתם הדנקים צה' אלהיכם, שיהיו דנקים בהשי"ת, והוא על ידי העם הנאספים, דכל צי עשרה שכינתא שריא, על ידי זה חיים כלכם היום, וזניקל יזכה לקיים המצוה אך ורק לשם שמים. L

ב

7 עורד יתבאר דברי המקורה, בהקדם לומר מילתא זעעמא על מה שאנו עושין ריקודין של מצוה זשמחת חתן וכלה, ושמענו זמכמה לדקים מזוקי ארץ זי"ע שהיה להם עבודה רצה זעת ריקודין הללו, ואם כי הפליגו חז"ל זגדול שמתחמתן וכלה (ברכות ז:), אך יש לומר שיש ענין זשמחת הריקודין עזמן, על פי המבואר זמשב"ז (הקטן סימן תס"ו) נקוט האי כלל זידך כל המנהגים של חתן וכלה אנו למדין זמתן תורה, שהשי"ת היה מראה עזמו זחתן נגד כלה שהם ישראל. אכן כתיב על זמן המקווה לעמיד זמהרה זימינו (ישעיה נד ה) כי זעליך עושין ה' לצאות שמו, הרי כי עד היום הוא רק זחינת אירוסין וקידושין, אבל לעמיד יהיה זבחנת נשואין כמו שנאמר (הושע ב כא) וארשתיך לי לעולם (ועיין בזה מה שמבואר בשמ"ד פט"ו סל"א).

ויתבן שמתעם זה עמיד הקצ"ה לעשות סעודה לזדיקים זנשרו של לוייתן זמבואר זגמרא (בבא בתרא עה:), כי זה יהיה סעודת הנשואין של קוצ"ה זכנת ישראל

לעתיד לבא, ומסתבר נמי לומר כי אז תהיה גם כן הריקודין כשביל שמחת ייחוד ונשואין כביכול הקב"ה עם כנסת ישראל, ועל זה נאמר (ישעיה סב ה) ומשום חתן על כלה ישיש עליך אלהיך, ובהדיא איתא בגמרא (תענית לא.) אמר רבי אלעזר עתיד הקב"ה לעשות מחול ללדיקים והוא יושב ביניהם בנגן עדן, וכן אומרים בשירת חקדמות מטיילי בני חיינא בהדי שכינתא, והיינו שהקב"ה שהוא כביכול החתן ירקד עם כנסת ישראל היא הכלה, ואז תשמח במולה (דא כנסת ישראל) במחול (ירמיה לא יג), ואפשר לומר שמחול זו הוא דוגמת הריקודין של מצוה שנוהגין לעשות צעת הנשואין.

והנה כתב א"י זללה"ה בייטב פנים (שמחה הרגל אות ב) ביאור ענין היום טוב ביום שמיני עצרת, שהוא יום טוב על שם העמיד להיות יו"ט ועזרין ממלאכה, ע"ש. ולפי זה יש לומר כי זהו טעם הדבר שאנו עושין ריקודין ושמחין צעת נשואין על שם העמיד שיעשה הקב"ה מחול ללדיקים, ותזכה כנסת ישראל כלה קרואה בנעימה ליטייל בני חיינא בהדי שכינתא.

ובבן מה יפית ומה נעמת מה שהיו מזמרין בלהב אש צערת החמונה את הנוסח אני מאמין באמונה שלימה בציאת המשיח, כי היחה דבר צעמו לגלות קצת תקותינו הצרופה על ימות המשיח שאז יהיו הריקודין של מצוה האמיתיים, הרחמן הוא זכינו לזה במהרה.

וזוהו ביאור דברי המסורה, ואחס פרו ורבו שרצו בצרך ורבו בה, וצעת הנשואין תעשו זכר לייחוד ונשואין קוב"ה עם כנסת ישראל, ועל זה הסמיך את הכתוב ואחס תהיו

לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, שאז צערת מתן תורה היחה צמינת אירוסין וקידושין, ומשם אנו למדין כמה מנהגי ישראל צערת חופה וקידושין, והסמיך עוד את הכתוב ואחס הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום, שזה יקויים לעתיד שלא יחזרו לעפרן לעולם (סנהדרין צב.), ואז יהיה צמינת נשואין כנסת ישראל אל הקב"ה.

L
ג

7 עוד יש לרמוז במסורה, דהנה צעת שמחת נשואין אנו רואין איך שהריקודין של מצוה הוא בשמחה עילאה והתרוממות הנפש באופן גבוה ונעלה, וכודאי כל זה הוא מכח קדושת האצוה"ק הבאים להשתתף בשמחה של מצוה, וכדאיתא בזוה"ק (פינחס דף ר"ט:) כתיב (תהלים קמט ב) ישמח ישראל בעושי, בעושו מצעיי ליה, אלא אלין קוב"ה ושכינתיה ואזיו ואמו, דאע"ג דמיתו קוב"ה אעקר לון מגן עדן, ואייתי לון עמיה לההוא חדוה לנטלא חולקא דחדוה עם קוב"ה ושכינתיה. ואנחנו שמאמינים בדברי הזוה"ק שכוודאי באו האצוה"ק להשתתף בשמחתנו, מכח קדושתם נשפע שמחה עילאה בהתלהבות אש דקדושה, ועל ידי שזכינו להשתתפותם של האצוה"ק מגן עדן זה הביע השמחה מפנימית הלב, ואע"ג דאיהו לא חזי מזליה חזי, ונשמחו של כל אחד מרגיש דבר זה.

וזאת תורת המסורה, ואחס פרו ורבו, קאי על שמחת נשואין, דאעפ"י ואחס הדבקים בה' אלהיכם, היינו הלדיקים הדבקים בה' וחיים כלכם היום בצרור החיים, עם כל זה הם מורידים השפעות קדושות בעולם הזה, אשר על ידי זה נגרס ואחס תהיו לי ממלכת

כהנים וגוי קדוש, שז שמחה של מצוה גבוה ונשגבה, והכל הוא צ ובבואר בספרי קין מצוה נשפי והנה זרכי עמך ישו מצפים להוושע בזנים, צבריות גופא, ויש צפרנסה צריוות. ושי להעמיס דצברי המכ הנאספיים, ואחס פרו מי שצריך להוושע צבו אלהיכם חיים כלכם אחד יהיה צריא ואולג וספ"ה גידים, וכל מי ואחס תהיו לי ממלכתי ישראל בני מלכים, ומנ צפרנסה בהרצנה

עוד יתבאר כוונת צוה"ק (אחרי ו מתקשרין דא צדא ק וציארו בספיה"ק דבאח הני תלת בהדי הדדי הענין על פי מה דו השירים דף כד:) שיש צמורה, וכנגדן יש ששי וכל נשמה אחוזה שצמורה. וכמגלה עמו רמו, שכן ישראל"ל רי צוא איזותיות ליחורי (האזינו דף רחצ:) שכל ה הקב"ה הם, ע"ש.

מתן
ימש
חופה
ואחס
זוה
לעולם
כנסת

שמחת
ין של
הנפש
מכח
זה של
כתיב
בעושו
ואביו
ון מגן
לנטלא
ואנחנו
י באו
קדושתם
קדושה,
"ק מגן
ואע"ג
כל אחד

יבו, קאי
ואחס
הדבקים
עס כל
ולס הזה,
ממלכת

כהנים וגוי קדוש, שזכה קדושתם נמשך לנו
שמחה של מצוה גבוהה ונעלה בקדושה יתירה
ונשגבה, והכל הוא בזכות האצוה"ק נבג"מ.

ומבואר בספרי קודש כי צעת שמחה של
מצוה נשפע ישועה לכל השמחים,
והנה נרכי עמך ישראל מרובים, יש אשר
מצפים להושע בבנים, יש אשר מצפים להושע
בנריות גופא, ויש אשר מצפים להושע
בפרנסה בריות. ושלשה בקשות הללו יש
להעמיס בדברי המסורה צרכה לכל העם
הנאספים, ואחס פרו ורבו, קאי על בני לכל
מי שצריך להושע בבנים, ואחס הדבקים זה'
אלהיכם חיים כלכם היום, קאי על חיי שכל
אחד יהיה צריא ואולם על כל רמ"ח איברים
ושס"ה גידים, וכל מי שצריך לצרכה הפרנסה,
ואחס תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, דכל
ישראל בני מלכים, וממילא ראויים הם להושע
בפרנסה בהרצחה וכל מילי דמיטב.

ד

עוד יתבאר כוונת המסורה, דהנה איתא
בזוה"ק (אחרי דף עג.) ג' דרגין אינון
מתקשרין דא ברא קוב"ה אורייתא וישראל,
וביארנו בספיה"ק דבאמצעות התורה איתקשרין
הני תלת בהדי הדדי. וכבר אמרתי בכוונת
הענין על פי מה דאיתא בזוהר חדש (שיר
השירים דף כד:) שיש ששים רבוא אותיות
בתורה, וכנגדן יש ששים רבוא נשמות בישראל,
וכל נשמה אחוזה ומקושרת בצות אחת
שבתורה. ובמגלה עמוקות (אופן קפו) נתן בו
רמו, שכן ישראל ראשי תיבות י"ש ש'שים
ר'בוא א'ותיות ל'תורה. והנה איתא בזוה"ק
(האוינו דף רחצ:) שכל התורה כולה שמוחיו של
הקב"ה הם, עי"ש. ועל כן כיון שכל איש

ישראל מקושר לאות אחת בתורה שהיא כולה
שמוחיו של הקב"ה, על ידי זה מתקשרין בני
ישראל אל הקב"ה, ושפיר מתקשרין הני תלת
דרגין כחדא.

וזאת תורת המסורה, ואחס פרו ורבו, היינו
על ידי קיום מצוה זו תוכו להוריד
נשמות חדשות מאולר הנשמות להשלים ס'
רבוא נשמות שבישראל, שכל נשמה ונשמה
מקושר לאות אחת בתוה"ק, ובאמצעות
התוה"ק ואחס תהיו לי ממלכת כהנים וגוי
קדוש האמור בקבלת התורה, על ידי זה ואחס
הדבקים זה' אלהיכם חיים כלכם היום להיות
דבוק בצור פני מלך חיים.

ועל פי זה דבר צעתו מה טוב שהתחילו
עכשיו לכתוב ספר תורה, ומה יפה אף
נעים היא, כי הוא שילוב סוף התורה לתחלתה,
ושילוב התרי"ג מצוות, כי מצות כתיבת ספר
תורה הוא מצוה תרי"ג, ומצוות פרו ורבו הוא
מצוה ראשונה.

עב"פ מבואר לנו מזה כי קיום מצוה פריה
ורביה ועסק התורה כחדא אזלי, וכן
מבואר בגמרא (ברכות ו:) כל המשמח את
החתן זוכה לתורה, ועל כן צריך כל אחד
המשתתף בשמחתו ליקח מלאך התאמצות
דקדושה, שמשמחה זו יושפע לו השפעה
קדושה שיזכה לתורה ללמוד וללמד לשמור
לעשות ולקיים. וראוי עמידתו בהתחלת ימי
החורף כאשר אנו שמחים בשמחת חתן וכלה
ובשמחת התחלת כתיבת ספר תורה, שיקבל כל
אחד על עצמו לעסוק בתורה הקדושה
בהתמדה רבה ויקבע עצמו עתים לתורה
שיהיה חק ולא יעבור, ואז יחשב לו כאילו
עוסק בתורה כל היום, וכאשר שמעתי שאיש

אחד החמרים לפני מרן דו"ו זללה"ה אשר נכשל באיזה עון ר"ל, שחטאתו נגדו תמיד, ומפריע אותו מעבודת הבורא מרוב מרידותו וזערו, וניחם לו מרן דו"ו זללה"ה ודיבר על לבו דמה שמצואר בספה"ק שהצעל תשובה צריך שיהיה חטאתו נגדו תמיד, אין הכוונה בכל על וכלל רגע, רק הכוונה הוא ע"ד שכתב רש"י (פי תצוה) עה"כ להעלות נר תמיד, כל לילה ולילה קרוי תמיד, וכן מנינו בקרבן תמיד, אעפ"י שנקרא תמיד לא היו מקריבין אותו רק פעמיים ביום, ככתוב את הכבש האחד תעשה בבוקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים, ועם כל זה היה נקרא תמיד מאחר שהיה בקביעות בכל בוקר וערב. וכמו כן וחטאתי נגדי תמיד אין הכוונה שיהיה לפניו בכל רגע ורגע, כי זה יפריע לו מתהלכות הסיים, אלא שיהיה לו קביעות זמן ביום כאשר יעמוד ויחזונו בחטאתו וישב עליהם, עכ"ד ודפח"ח. (והדברים נדפסים בארוכה בדברי יואל פי צו צמוד קמא).

ובדבר הזה יש לומר לגבי קביעת עמים לתורה, כי באמת צריך האדם לעסוק בתורה תמיד בכל עת וכלל זמן, אמנם דא עקא כי ההכרח להניא פרנסה לכלכל את ביתו, וזה מפריעו שלא יוכל לעסוק תמיד בתורה, אכן אם בא צביהמ"ד בקביעות בבוקר או בערב, גם זה חשוב לימוד התורה תמיד, מאחר שהוא בכל יום בחמידות.

ובתאמרא משמיה דהרה"ק משינאווא זללה"ה (הובא בליקוטים החדש שבסו"ס דברי יחזקאל פי ריח) לפרש מאמר הכתוב (בראשית נ יב) ויעשו בניו לו כן כאשר צו, דאם עושים איזה דבר ומסופקים אם הוא דבר טוב או לא, יש לעשות הבחנה על

זה שנראה מה שנלמח ממעשה זו, אם נלמח מזה מצוה הרי ראייה על המעשה שקדמה שהיה גם כן מעשה טוב, כי מצוה גוררת מצוה, ואם ח"ו נלמח ממעשה זו עבירה, הרי ראייה שאותו מעשה היה גם כן עבירה, כי פעולת העבירה לגרור אחריה עוד עבירה. (וכן כתב החיד"א ביוסף תהלות מזמור נב). וזה פירוש הכתוב ויעשו בניו לו, שהיתה כל כוונתם ל"ו, למלאות רצון השי"ת, ואם תאמר מהיכן אנו יודעים, לזה אמר כן כאשר צו"ס, כלומר אם ילא מזה דבר מצוה כאשר צוה השי"ת, אז יש ראייה למפרע על מעשה הקודמת שהיה גם כן נחת רוח להשי"ת, עכ"ד. ובכן בזה יש לעשות הבחנה אם שמחנו באמת בשמחת חתן וכלה, כי אמרו חז"ל והמשמחו זוכה לתורה, ואם כן נראה נא אם בימי החורף הבאים לקראמינו לשלום נזכה לתורה, להוסיף אומץ בקביעות עתים לתורה, דבר זה יוכיח שהיה שמחה רוחניות ושמחה של קדושה.

והשי"ת יהא בעזרנו שמשמחה זו יושפע שפע רב לכל בית ישראל, בני חיי ומזוני רוויחי, וכל אחד יזכה לרווח רב נחת מכל יוג"ת, וכל אלו המנפים לשידוכים הגונים יעזרם השי"ת שיושפע להם שפע רב משמחת חתן וכלה, עדי נזכה במהרה ליעוד הנניא ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול אומרים הודו את ה' צבאות, ונזכה לציאת גואל צדק במהרה בימינו אמן. L

*

→ ד [עוד יתבאר המסורה, ואתם פרו ורבו שרצו בארץ ורבו בה, במסורה שלשה פעמים ואתם, דין, ואידך (שמחה יט ה)

ואתם תהיו לי ממלכת ואידך (דברים ד ד) ואתם חיים כלכם

ב) בבאר היטב (אבע העיר צשס

ענף ב) שצריך ישוב המנהג על קידושי אשה ונישואי טעם. (ועמ"ש בשו"ת חתם

ואפ"ל בהקדס דברי (בחידישויו למס' נ

הכתוב (ירמיה לג י) עוד יש ובחוצות ירושלים וגו' קול חתן וקול כלה קול צבאות, הענין כי בנשואי צשני מיני עצבות, א' שית יצטרך לאשה לפרות ולרז מיתה רוחניות על ידי י' להשתמר מן החטא (יבמות מנא ליה, אמנם על כל וטובה, דאי לאו שהיא נ והיה הכל מוטל עליה ד לעבודת ה', והני נשי צה חז"ל (יבמות ג). פשתן לו נמצאת מאירה את העיני אשה היינו צריכים לבלות צרכי הגוף. והנה ששון י דרך הכתוב (תהלים קיט אמרתך, ושמחה על גופ קרא אף על פי שיהיה ק צשלימות, ר"ל הרוחניו נשמרים מיצר הרע, וגם העולם הזה מצלי דאגת מ לקיום המין, כי יבולע המ יהיה קול חתן וקול כלה,

ס נלמח
 שקדמה
 גוררת
 ירה, הרי
 ירה, כי
 רה. וכן
 פירוש
 חס ל"ו,
 יכן אנו
 ומר אס
 אז יש
 היה גם
 בזה יש
 חת חתן
 לתורה,
 הצאים
 ק אומן
 ח שהיה
 זה.

יושפע
 בני חיי
 רב נחמ
 הגונים
 משמחה
 הנביא
 וול ששון
 אומרים
 אל זדק

רו ורבו
 במסורה
 התי יט ו

ואחס תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש,
 ואידך (דברים ד ו) ואחס הדבקים בה' אלהיכם
 חיים כלכם היום.

ב) בבאר היטב (אבעה"ז סימן ס"ב סק"א)
 העיר בשם המהרי"ק (שורש קכה
 ענף ב) שרץ ישוב המנהג שלא לברך שהחיינו
 על קידושי אשה ונישואיה, והניח הדבר בלא
 טעם. (ועמ"ש בשו"ת חתם סופר אר"ח סימן נה).

וואפ"ל בהקדם דברי מרן החתם סופר
 (בחיודושו למס' כתובות דף ת.) צביאור
 הכתוב (ירמיה לג י) עוד ישמע וגו' בערי יהודה
 ובחולות ירושלים וגו' קול ששון וקול שמחה
 קול חתן וקול כלה קול אומרים הודו את ה'
 צבאות, הענין כי בנשואי אשה יתעורר האדם
 בשני מיני עצבות, א' שימות, דאי לאו הכי לא
 יטרך לאשה לפרות ולרבות לקיום המין. ב'
 מיחה רוחניות על ידי יצר הרע, ולריך אשה
 להשתמר מן החטא (יבמות גו.), ואם כן שמחה
 מנא ליה, אמנם על כל פנים איכא שמחה
 ועונה, דאי לאו שהיא חתין לנו זרכי הבית
 והיה הכל מוטל עליה דידיה, לא היה פנוי
 לעבודת ה', והני נשי צהאי זכין כמו שאמרו
 חז"ל (יבמות גו.) פשתן לובש חטין כוסם ליה,
 נמלאת מאירה את העינים, דאי לאו נשואי
 אשה היינו זרכים לבלות רוב ימינו להכנסת
 זרכי הגוף. והנה ששון יצדק על רוחניות על
 דרך הכתוב (חזקיהו ק"ט קסב) שש אנכי על
 אמרתך, ושמחה על גופנית, והיינו דקאמר
 קרא אף על פי שיהיה קול ששון וקול שמחה
 בשלימות, ר"ל הרוחניות בקדושה שהיו
 נשמרים מיצר הרע, וגם שמחה בכל זרכי
 העולם הזה מבלי דאגת מלאכי המות שיצטרכו
 לקיום המין, כי יבולע המות לנצח, מכל מקום
 יהיה קול חתן וקול כלה, כי קול אומרים הודו

את ה' צבאות, שעל ידי האשה יכול להודות
 לה' ולעבדו בכל לבבו ויהיה פנוי לכהן, עכ"ל
 הנחמדים.

ומעתה מיושב היטב למה אין מצרכין
 שהחיינו בנשואי אשה, כי להיות
 בנשואי אשה יתעורר אדם בשני מיני עצבות
 על מיחות הגשמיות והרוחניות, אם כן יותר
 טוב היה לו אם לא יטרך לנישואי אשה כלל,
 ועל כן אין שייך להודות ולברך שהחיינו
 והגיענו לזמן הזה, שהרי אינו שמח על עצם
 הנישואין.

וזאת תהיה תורת המסורה, ואחס פרו ורבו
 שרצו בארץ ורדו בה, והטעם כי ואחס
 תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, שעל ידי
 נישואי אשה יהיו יכולים להנצל מיצר הרע
 ולהשתמר מן החטא, ועוד יש טעם אחר
 בשביל ואחס הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם
 היו"ם, שאין אחס חיים אלא היום ומחר
 תמותון ועל דרך שאמרו היום לעשותם ומחר
 לקבל שכרן, ועל כן זרכים לישא אשה בשביל
 קיום המין.

אמנם לפי זה מקום יש לחדש ולומר כי
 קודם חטא הקדמון של אדם הראשון
 טרם שנגזרה עליו גזירת מיחה ולא שלט עדיין
 זוהמת היצה"ר בגוף האדם, אין הכי נמי
 שהיה אדם הראשון מברך שהחיינו בנישואי
 אשה והודה לה' על מה שהאשה מאירה עיניו
 שיוכל להיות פנוי לעבודת שמים. וכמו כן
 לעתיד כאשר יבולע המות לנצח וגם רוח
 הטומאה של יצה"ר יעזיר מן הארץ, אין הכי
 נמי יברכו שהחיינו בשעת נישואין. ויל"פ
 דמ"ש עוד ישמע בערי יהודה וכו' קול ששון
 וכו' קול חתן וקול כלה קול אומרים הודו

אח ה', היינו שלעמך לבא יודו ויברכו לה' צברכת שהחיינו.

ועפ"י י' ש' לפרש מה שמקנו חכמים צברכת חתנים (כתובות ח.) שמת שמחת רעים האהובים כשמחך י'ירך בגן עדן מקדם, ופירש"י כשמחך י'ירך, כמו שמחת אח אדם הראשון בגן עדן מקדם דכתיב (בראשית ב ח) ויטע ה"א גן בעדן מקדם וישם שם וגו'. אכן יש לדקדק על כפל הלשון שמח שמחת. אמנם לפי האמור י"ל כי בחתלה אנו מתפללים על הגאולה העתידה שיש חתנים וחגל העקרה (ירושלים) בקיבוץ בנייה למוכה בשמחה במהרה, ואז תהיה נישואי האשה אלא מטעם שיהא פנוי לעבודת ה' כל הימים, ועל כן אז שמ"ח משמ"ח רעים האהובים, שלא יתעצבו חתן וכלה בנישואיהם לא על חשש מיחה רוחניות ולא על חשש מיחה גשמיות, כי אז יבוטל היצר הרע המיחה מן העולם, ועל כן ישמחו החתן והכלה צעת נישואיהם ויתחייבו לזרך שהחיינו על קידושי אשה ונישואיה, כשמחך י'ירך בגן עדן מקדם, כגודל שמחתו של אדם הראשון קודם החטא שאז שמח בנישואי אשה ולא נחעזב כלל, מחמת שעדיין לא נגזר עליו המיחה ולא שלט היצר הרע בעולם, ושפיר היה מברך אדה"ר שהחיינו בשעת נישואיו וכמו כן יהיה לעמיד במהרה בימינו. (ויל

שב"ק נח)

*

ה) בריש מס' קידושין, האשה נקנית בשלש דרכים, ופירש"י האשה נקנית, לבעלה. והקשו בתוס' (ד"ה האשה) אמאי תנן האשה צה"א, הוה ליה לומר אשה נקנית בשלש דרכים.

ב) בפרשת לך, ומלכי צדק מלך שלם הוציא לחם ויין והוא בהן לאל עליון ויברכהו ויאמר ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ.

ונראה בהקדם מה דאיתא בגמרא (סוטה יז.) דרש רבי עקיבא איש ואשה זכו שכינה בנייהם, ופירש"י שהרי חלק את שמו ושכנו בנייהם, יו"ד באיש וה"א באשה. ויש לתת טעם לדבר למה חילק דוקא היו"ד באיש ודוקא ה"א באשה.

וי"ל על פי מה דאיתא במס' צבא מצינא (דף נט.) אמר רבי חלבו לעולם יהא אדם זהיר בכבוד אשתו, שאין צרכה מנויה בתוך ביתו של אדם אלא בשביל אשתו, שנאמר (בראשית יב טז) ולא צרם הטיב בעבורה. ולטעם זה אמרו חז"ל (יבמות סב:) כל אדם שאין לו אשה שרוי בלא שמחה בלא צרכה בלא טובה. כי אין הצרכה מנויה בתוך ביתו של אדם אלא בשביל אשתו, ואם כן השורה בלא אשה אין לו די זכותים שישרה הצרכה בתוך ביתו. ובזה יובן גם מה שמצינו בגמרא (שבת קיח:) שרבי יוסי קרא לאשתו ביתי, והוא מטעם כי עיקר הצרכה המנויה בתוך ביתו הוא בזכות אשתו.

והנה דרשו חז"ל (מנחות כט:) עה"פ (ישעיה כו ד) צטחו צה' עדי עד כי ציה ה' זור עולמים, אלו שני עולמות שצרא הקצ"ה אחד צה"א ואחד ציו"ד, ואיני יודע אם העולם הבא ציו"ד והעולם הזה צה"א, אם העולם הזה ציו"ד והעולם הבא צה"א, כשהוא אומר (בראשית ב ד) אלה תולדות השמים והארץ הצבראם, אל תקרי הצבראם אלא צה"א צראם,

הוא אומר העולם ציו"ד. ולפי זה י שעיקר אחריות ענ מוטל עליו, בשבילו כן שיכן הקצ"ה ו חיי העולם הצא האשה שאחריות נ מנויה בתוך ביתו ש זה שיכן הקצ"ה צו חיי עולם אז

ומעתה יש לומר צה"א יב ה"א של האשה ה לבעלה, גם הבעל ו אשתו, כי השורה צ ואינו יכול להג

ובררך זה ימצא ש"ס, ו ובתמימות לאחר ש אשה נקרא פלג גו רומז לטוב עולם ה זכה בט

עוד יש לומר צרמ שלם הוציא ל צספרי קודש כי צע השפעה מרובה לכל ומלכ"י צד"ק, רומז צדק, כי ציום חופת ש"ס, צעת שהוא ני הוציא לחם ויין, הרי לחם ויין וכל השפע פרנסה ויין רומז ישמח לצב אנוש, כי